

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 12. junija 1889.

Obseg: Živinska kupčija, nje težave in goljufije, in kako jih odvrčati. — Koliko je važno sadjarstvo za kmete. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Govor poslanca Kluna. — Govor poslanca Tonklija. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Živinska kupčija, nje težave in goljufije, in kako jih odvrčati.**

Živinska kupčija je težka reč. Malokje imajo ljudje tako malo vesti kakor pri prodaji živine; še marsikateremu očetu se dobro zdi, ako more osmukniti sina, sinu pa, ako more opehariti očeta. „Kdor ne odpre oči, mora odpreti mošno“, star je že pregovor, kateri najbolj velja pri živinski kupčiji.

Zato treba, da gospodarjem, kateri živino kupujejo, na kratko povemo, česa se jim je varovati. Treba jim je pa tudi poznati cesarske postavbe. Čujte torej!

Posebno težavno in res zelo nevarno je živino kupovati na sejmu, zlasti kadar ne poznaš človeka, od katerega si kupil konja ali kravo ter ga ne moreš iskati, ako pri kupljenem blagu pozneje zapaziš kako bolezen. Koliko goljufije je po sejnih, vemo mi najbolj po tem, ko imamo v živinozdravnici prvi teden po ljubljanskih ali drugih bližnjih sejnih s preiskovanjem kupljene živine in s pisanjem spričal največ opraviti.

Umen človek naj torej nikoli ne kupi živine, da ne bi zvedel imena in stanovanja prodajalčevega.

Nevarno je tudi živino kupovati zvečer ali po noči, kar se večkrat zgodi. „Po noči je vsaka krava mavra“, je star pregovor, vsaka napaka se laže prezre.

Nekateri kupec je že s tem zadovoljen, da mu je le prodajalec „porok za vse cesarske napake“, ter misli, Bog ve, kako zavarovan je zdaj zoper vse napake ali bolezni, ki bi jih utegnil zapaziti pri kupljeni živini! Tako imenovanih „poglavitnih bolezni“ ali kakor jim naši ljudje navadno pravijo „patentnih napak“, zato, ker po cesarskem patentu razdero kupčijo, skupaj je vseh le 14; — koliko sto družih je bolezni pa, ki jih utegne živina imeti, katere so ravno tako hude, pa niso

zavarovane po cesarski postavi zato, ker jih umen kupec sam lahko zapazi.

Kdor hoče torej vsaktere škode biti obvarovan, naj od kupca zahteva, da ga vpričo dveh prič zagotovi, da za vsako, kakeršno koli napako ali bolezen jamči (dober stoji). Da mu jamči „za vse cesarske napake“, je nepotrebna beseda, zakaj za cesarske „napake“ jamči že cesar sam, to je, cesarska postava; za te bolezni ne potrebuje kupec nobenega družega poroka.

Kadar živino kupuješ, preglej jo od nog do glave, od oči do repa, ne le ko mirno stoji, temuč tudi, kako hodi, in če je konj, kako leti in dirja. Sto in sto je pri živinski kupčiji zvijač, s katerimi kupce sleparijo; šepastim ali čotastim konjem tu ali tam nogo odero ali kakor koli nalašč ranijo, in slepar ti pravi: „to je konj šele včeraj dobil“; — naduho izgovarjajo z vročino, kevžehom, smoliko, polnim trebuhom itd.; — konji s tiščavko in topostjo se zdramijo in oživijo, če jim popra zatakneš, — od starosti siva dlaka se namaže s kako barvo, — mlademu konju se izbijejo žrebični zobje, — stari mrhi se vžgejo jamice v zobe, da je videti mlajša, — zavoljo kake bolezni suho in mršavo kravo izgovarjajo le s slabo klajo itd.

In tako ve slepar za vsako napako in bolezen sto izgovorov; vrhu teh pa se še priduša, naj ga „hudič vzame“, če ni živina čista in zdrava: — ali kaj mara „hudič“ za takega sleparja, ker ima take drhali že tako dosti! In česar goljufen dedec ali prekanjena baba ne more sama opraviti, pomaga jej še drug slepar, ki se kakor po nevedoma pritakne k barantiji, in gorje potem kupcu, zlasti ako se „glihenga“ dela še pri bokalu vina! Zato dobro glej in ostro pazi na vse, kadar živino kupuješ, in če nisi sam kos živinske bolezni spoznati, vzemi seboj vselej kakega zvedenega človeka, ki je v tem bolje iznajden, nego si ti sam.

Rekli smo gori, da je 14 poglavitnih bolezni, katere po cesarski postavi kupčijo razdero, ako se v tistem

času, ki ga postava predpisuje, kupec oglasi pri svoji cesarski gosposki in prodajalca toži, če brž z lepo noče živine nazaj vzeti in mu denarjev ali pa zamenjene živine ne povrniti. Bog obvaruj pa, da bi pri cesarskih „napakah“ določeni čas zamudil, ker nič ti potem ne pomaga več.

Te postave pa obdrže svojo veljavo tudi takrat, kadar je prvi kupec kupljeno živino kakemu drugemu, drugi tretjemu in tako dalje prodal. V tacih okoliščinah gre kupčija po vrsti od zadnjega kupca noter do prodajalca nazaj, ako le ni zamujen čas, kateri je po postavi za tisto bolezen odločen. Zadnji, recimo tretji kupec naj toži družega, drugi naj toži prvega, prvi pa prodajalca.

Pri konjih je 8 po postavi zavarovanih boleznih ali „patentnih napak“, katere barantijo razdero, troje jih je na 15, petero pa na 30 dni, in sicer so zavarovane na 15 dni: kužna smolika, smrkelj, naduha; zavarovane na 30 dni pa: tiščavka (neumni kolar), opornost (štatljivost), mesečna slepota, jasna slepota in pa kožna črvivost. Pri goveji živini so samo francozi ali pojatnica poglavitna bolezen in sicer zavarovana na 30 dni. Pri prasičih je zavarovana le tudi ena, namreč: ikre (katerim tudi pšeno, pšenki ali stroge pravijo) na 8 dni. Pri ovcah so zavarovana 4: koze in pa garje ali grinte na 8 dni, metljaji na jetrih (ali jetrni metulji) in pa metljaji na plučih (ali plučni metulji) na 2 meseca.

Ali s temi poglavitnimi boleznimi, katere živinsko barantijo razdero, ni še vsega konec; cesarska postava skrbi še po drugih naredbah, da živinski kupci ne trpe škode po krivici. Treba torej, da povemo našim ljudem tudi te postave in jim rečemo: zapomnite si jih dobro v svoj dobiček, kajti dostikrat se morete z eno ali drugo teh postav rešiti, ko vam one „poglavitne napake“ ne pomagajo iz zadrege. Pazljivo torej berite, kar vam bomo zdaj še povedali.

Vsaka, bodi katera koli bolezen, razdere kupčijo ali menjo, ako kupec v 24 urah potem, ko je kupljeno ali zamenjano živino prevzel, zapazi, da je živina bolna in to brž poprejšnjemu gospodarju samemu vedeti da, ali pa od gosposke potrjenemu zdravniku, ali županu svojega kraja, ali pa naravnost svoji cesarski gosposki. Če v 24 urah kupljena ali zamenjana živina tudi pogine, zadene vsa škoda prodajalca ali poprejšnjega gospodarja, ker je smeti misliti, da je živina že pri njem zbolela. Tako veleva § 924. državnega zakonika. Le takrat, ko bi prodajalec mogel izpričati, da je kupec sam kriv, da mu je živina zbolela ali poginila, tedaj mora on sam škodo trpeti.

Marsikateri kupec je že v škodo prišel zato, ker ni vedel te postave, katera zanj dobro govori.

Dalje se kupčija ali menja razdere, če se je prodajalec vpričo dveh prič ali pa s pismom zavezal, da je za vsako napako ali bolezen porok toliko in toliko dni. Če kupec izgovorjenega časa ne zamudi, razsodila bo gosposka v tacih okoliščinah vselej zanj pravico, ako bi

prodajalec z lepo ne hotel živine nazaj vzeti in če ne more izkazati, da je šele kupec živino pokvaril.

Razen vsega tega je pa še ena postavna pot, po kateri se more oguljufani kupec rešiti zadrege, iz katere ga ne rešijo ne „patentne napake“ pa tudi ne postava „za 24 ur“ — ta pot je po §. 934 drž. zak. tista, če kupec more dokazati, da je kupljena ali zamenjana živina čez polovico predraga ali zavoljo starosti ali zavoljo kake druge napake. Če se kupec tako goljufanega misli, ima se pravico pri gosposki pritožiti; ona bo po zvedenih možeh živino dala ceniti, in če je res še manj nego pol vredna, razdere se kupčija ali menja, ali pa mora prodajalec toliko doplačati, da je cena prava. — Po postavi je čas za take pritožbe na 3 leta določen; ali bolje je, da se kupec kmalu oglasi, sicer bi mu utegnil prodajalec marsikaj podtakniti, da se je v njegovih rokah živina popačila.

Kakor pa varuje postava kupca, tako pa varuje tudi prodajalca, da se mu krivica ne godi. Treba torej tudi te postave vedeti, da ne bo praznih tožba, katere le mošno koljejo, pa nič ne pomagajo.

Čujte torej še te postave!

Kupec se ne more pritožiti, če se je pri kupčiji ali menji sam vpričo mož zavezal, da kupi ali zamenja živino, kakeršna je, imej „napake“ ali boleznih kakeršne koli.

Kupec se ne more pritožiti, če mu je prodajalec pri kupčiji ali menji očitno (vpričo dveh mož) povedal, da ima živina to ali ono bolezen, in da mu za njo ni porok, kupec jo je pa vendar le kupil.

Kupec izgubi pravico do povračila, ako more prodajalec izkazati, da je živina obolela še le pri kupcu.

Kupec nima pravice do povračila, ako je s kakim drugim blagom ali s celo kmetijo vred tudi živino, pa vse počez kupil, in tedaj živina ni bila posebe cenjena.

Kupec nima pravice se pritožiti, ako je kupil živino, na očitni dražbi, ki jo je gosposka dala napraviti.

To so poglavitne postave pri živinski kupčiji. Naj si jih vsak dobro zapomni, da se ogne škode, pa uide tudi dragim pravdam.

Naposled le še nekaj. Ker je „kratka sprava boljša nego dolga pravda“, bolje je vselej z lepo poravnati se, nego pa pravdo začeti. Če je kupec v pravnem času zapazil bolezen, katera po cesarski postavi kupčijo razdere, in če prodajalec sam dobro ve, da ima od njega prodana živina res to napako, ali če mu to zatrdi zveden živinozdravnik, naj jo vzame rajši z lepo nazaj, sicer bo pravdo izgubil in vrhu tega plačal še stroške.

Koliko je važno sadjarstvo za kmete.

Ne da se tajiti, da si dandanes res močno prizadevajo vsako stroko gospodarstva povzdigniti. Da bi zemljišča posestnikom donašali večih čistih dohodkov,